

**Historia De Vita, Moribus, Rebus Gestis, Studiis Ac
Denique morte Praedicatorum Lutheranorum, Doct.
Martini Lutheri, Philippi Melancthonis, Matthiae Flacii
Illyrici, Georgii Maioris, et Andreae ...**

Complectens ortum, progressum [et] incrementa, tum arcana plurima
hactenus non prodita, omnium penè huius temporis haeresum

... Vita ... Philippi Melancthonis. Matthiae Flacii Illyrici. Georgii Maioris, Et
Andreae Osiandri

Ulenberg, Kaspar

Coloniae Agrippinae, 1622

Capvt II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-65643](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-65643)

ANNO
1552.

Hæresis
Svvenck-
feldij eius-
que dog-
mata.

Conflicta-
tiones
Flacij &
Svvenck-
feldij.

dogma, tanquam papisticum Flacius eiusque gregales abominabantur; vnde durum atque diuturnum inter Maioristas & Flacianos certamen exarsit. Surrexit & alius quidam novus dogmatistes in Silesia, Caspar Svvenckfeldius vir nobilis, qui de Christo, de scripturis Sanctis, de ministerio Ecclesiastico, de Sacramentis, aliisque fidei mysterijs fanaticas sparsit opiniones; cuius hæresis sub insigni pietatis larua in omnes penè Germaniæ prouincias breui tempore dimanauit. Flacius igitur rogatu Silesiorū quorūdam, qui Lutheranis partibus erant addicti, Svvenckfeldij nouam hæresin prolixo volumine confutauit. Ille vicissim Flacium aggressus, vt dogmata sua propugnaret, nihil ad summam diligentiam fecit reliquum. Ita & inter istos certamen efferbuit, quòd alternis scriptationibus auctum, vt oleo infuso flamma, sese in magnam amplitudinem diffudit.

C A P V T II.

- I. *Centuria Magdeburg. autore Flacio, tribuno arario & Sumptuum collectore, peculatus à VVittenberg. arguto.*
- II. *Idea operis cum capitum seu locorum distributione.*
- III. *Ordo operis.*
- IV. *Peculatus Flacij, & crimen falsi cum VVittenbergensium sannis in Flacium & VVigandum, acerbissimoq; eius in aduersarios respon-*

responsio. editio operis cum enumeratione ANNO
authorum. 1552.

SV B hoc tempus Magdeburgi per Fla-
 Scium eiusque socios de historia ecclesia-
 stica ex antiquis Ecclesie Scriptoribus ordi-
 ne certo confarcinanda deliberatum fuit: Id
 Flacii cum primis monitu ductuque, qui
 consultationes istas moderabatur. Collegas
 habuit & socios huius instituti Nicolaum
 Gallum, Ioannem VVigandum, Matthiam
 Iudicem, & Basilium Fabrum, de rigidorum
 factione Lutheranos omnes, quorum indu-
 stria studioque natæ tandem fuerunt, quæ
 passim extant, Centurie Magdenburgen-
 sium: In quas ex omni antiquitate, quicquid
 illis collibitum fuit, imprimis quod contra
 fidem à maioribus traditam quoquo pacto
 torqueri potuit, ordine per locos communes
 disposuerunt. Cæterum, quia Flacius operis
 huius autor fuit præcipuus, non erit alienum
 ab instituto, si de eo pauca quædam infera-
 mus.

I.
 Centurie
 Magde-
 burg. con-
 farcinaturæ

Erat res, quam in hoc genere Flacius &
 socij machinabantur, non immensi laboris
 modo, sed & magnorum sumptuum; quan-
 doquidem multorum opera fuit vtendum
 ad colligendum ea digerendumque, quæ cen-
 turijs suis infarcire voluerint. Itaque prima
 illis cura fuit, vt pecuniam, quam huius ne-
 gocij non secus ac belli neruum fore vide-
 bant, inter Lutheranae professionis homines
 corrogarent.

Pecuniam
 librique
 corrogatur
 ad hoc o-
 pus.

bb 2

Quam

ANNO

1552.

Flacius tri-
bunus &
procurator
æriarius.*In resp. Vvit-
tenberg. ad
Narrat.
Centuriat.
B. iij. a.*Flacius ar-
guitur cri-
minis pe-
culatus.Eius cona-
tus irriden-
tur.

Quam ad rem, vbi fama de hoc instituto per germaniam aliasque Europæ prouincias sparsa fuit, multi se paratos exhibuerunt, qui non modo suppeditarunt libros, sed & pecuniam liberaliter cõtulerunt. Quicquid verò nummorum suppeditabatur, ad Flacium delatum fuit, tanquam supremum huius operis gubernatorem; quem V Vittenbergenses hãc ob causam Tribunum æriarium, pecuniæ cõtuitorem, prouincialem, & Procuratorem per germaniam, vel Europam potius generalem primum, post etiam Dominum appellarunt. Postquam verò hic Magdeburgo discessit, in Thuringiam auocatus, vti paulò infra suo loco dicemus, alij cuidam è præcipuis gubernatoribus rei nummariaæ cura demandata fuit.

Et Flacium quidem V Vittenbergenses editis in vulgus epistolis peculatus reum fecerunt, quasi collectam in publicos vsus pecuniam fraudulenter interuerterit, addito sarcasmo, Magdeburgi scilicet opus historicum consarcinari prorsus aureum, ex multo auro germanico conflatum. Persuasum habebant V Vittenbergenses, onus illud, quod in opere hoc pertexedo Flacius eiusque gregales fusciperent, longè grauius esse, quam vt ipforum humeris viribusque conueniret: futurumque, quod vulgo dicitur: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus. Ideoque spargendis in vulgus huiusmodi litteris & chartis ridebant conatum Flacij, & falsis
scom-

scomatibus atq; dicerijs historicum hunc ANNO
 fœtum exagitabant, priusquam in lucem e- 1552.
 deretur. Id verò perquam dolenter tulerunt
 Centuriatores, veriti nimirum, ne princi-
 pes, ciuitates, alijsque à conferendis in hoc
 opus subsidijs auerterentur, si mala fide pe-
 cuniam administrari crederent. Itaq; vt suo-
 rum liberalitatem alerent, detergendam cœ-
 fuerunt, quam VVittenbergenses asperse-
 rant, fœdam peculatus maculam, vnaque de-
 lineationem publicè proponendam illius o-
 peris, quod tanto conatu moliebatur. Emit-
 tunt igitur scriptum quoddam admodum
 breue, in quo paucis explicant institutum
 suum, & modum describunt idipsum exe-
 quendi; adeoque totius operis idæam atque
 dispositionem velut in Synopsi delineatam
 proponunt in hunc modum.

Idæa ope-
 ris Centu-
 riatorum.

Institutum nostrum hoc est, inquit, II.
 quod decreuimus, aspirante Deo, Ideam Ec-
 clesiæ Christi in maximis & grauissimis re-
 bus, quantum quidem omnino fieri potest,
 ex vetustissimis & optimis autoribus, tum
 historicis, tum Patribus, alijsque Scriptori-
 bus comportare. Nam in Eusebij, & in alijs
 plerisque historijs personæ ferè tantum tra-
 ctantur: De doctrina, quæ anima & forma
 ecclesiasticæ historiæ esse debebat, ferè nihil
 inest: de ceremonijs, de controuersiarum
 diremptione, de gubernatione Ecclesiarum,
 & alijs eius generis permultis, aut mutæ
 sunt prorsus, aut valdè mutilæ; ita vt non

In Narrat.
 Centuriat.
 de Eccl.
 Historia,
 A. iij. a. &
 seq.

ANNO
1552.

tantum nos, sed omnes rectè iudicantes, aliquanto neruosiorem, & pleniorẽ Ecclesiæ historiam iamdiu desiderarint. Etsi autem nostra imbecillitas melius nobis cognita sit, quam alijs, tamen cum à multis non imperitis aut indoctis hominibus simus rogati & incitati (præsertim cum ij, qui doctrina, & alijs rebus plurimum potuissent,) labores istos, quia præmia viderentur deesse, omninò detrectabant delineationem quandam potius, quam tractationem experiri voluimus; id quod nemo nobis vitio poterit vertere; Quia igitur singulis prope modum seculis magnæ quædam mutationes rerum acciderunt, visum nobis est res ecclesiæ ita partiri, vt singuli libri singula secula aut centurias, vti vocamus, complecterentur. In ijs porro certos titulos aut capita habemus, quæ eodem ordine & modo in omnibus seculis manent; hoc videlicet pacto:

Loca vel
capita Censuriorum.

1. Vt primum caput propositionem & argumentum libri contineat. Secundum, quod in loco totius orbis terrarum in hoc seculo fuerint Ecclesiæ hospitia; quæ propagationes siue ampliationes siue conuersiones facerent. Sedes enim Ecclesiæ Dei primum delineandæ videntur. Tertium, qualem Ecclesia Dei vel persecutionem vel tranquillitatem habuerit, & à quibus vel male vel bene tractata sit, & quales hostes ac persecutores Deo poenas dederint. Hæc ad externam Ecclesiæ faciem vtcunquẽ cognoscen-

gnoscendam faciunt. Quartum, qualem ANNO
 doctrinam in singulis articulis ea ætas ha- 1552.
 buerit, & in quibus rursus facta sit incli- 4.
 natio. Ea verò nunc ad interiorem Eccle- "
 siæ formam perdiscendam conferunt. Quin- 5.
 tum, quales hæreses & corruptelarum ma- "
 nifesta portenta eo sæculo grassata sint. Nam "
 antithesin veræ doctrinæ, ac furores dia- "
 boli proponunt. Sextum, quales passim 6.
 ceremoniæ in Ecclesia vel in vsu fuerint, "
 vel recens inuentæ atque assumptæ sint. "
 Adhærent enim doctrinæ. Septimum, qua- 7.
 lem gubernationem in ecclesiasticis rebus "
 habuerint personæ ad ministerium desti- "
 natæ; qui gradus extiterint, quæ officia "
 gesserint; qualis fuerit consociatio siue v- "
 niuersalis siue prouincialis, & similia. "
 Hæc enim pars quasi præcedentes aliquot "
 coniungit, & actiones externas Ecclesiæ "
 exponit. Octauum, qualia schismata orta 8.
 sint inter Ecclesiæ Doctores, & quomo- "
 do composita. Nam de religionis contro- "
 uersijs illa nascuntur. Nonum, qualia 9.
 Concilia eo sæculo sint celebrata, ad quæ "
 quidem occasionem hæreses, schismata, ac "
 contentiones præbuerunt; & quomodo sin- "
 gula tractata, quæ denique decreta fanci- "
 ta ibi sint. Hæ sunt præcipua methodi ca- "
 pita. Postea aliquot alia annectuntur, in "
 quibus ea, quæ in superioribus non po- "
 tuere commodè explicari, pertractan- "
 tur. Decimum, quales personæ in 10.

ANNO
1552.

- ecclesia Dei illustres fuerint, quas vocationes
gesserint, quod docuerint, quos neuos habu-
erint, quæ certamina sustinuerint &c. Vnde-
II. cimū, quales personæ hæretici fuerint. Duo-
12. decimum, quales martyres ea ætate facti.
13. Decimum tertium, qualia miracula & prodi-
14. gia eo tempore acciderint. Decimum quar-
tū, quo in statu fuerint res Iudaicæ externæ.
15. Decimum quintum, quales religiones extra
16. Ecclesiam, & quo in statu fuerint. Decimum-
sextum, quales mutationes in politicis Im-
perijs eo tempore factæ sint.

Et in hisce capitibus singulis ordo rerum
gestarum, & annorum annotatio, quantum
fieri potest, obseruatur. In istis Synopsin Ec-
clesiæ cuiusque seculi comprehendi & expli-
cari mediocriter posse iudicamus. Neq; verò
temere eum ordinem arripuimus, sed ipsa
rerum tractatio, & deliberationes plurimæ
eū, Deo nos iuuante, suppeditauerunt. Breui
autem, Deo dante, integram Methodon in
lucem dabimus, ex qua partium omniū har-
moniam ac distributionem candidi lectores
cognoscent. Iam neminem esse credimus vel
tam hebetem, vel etiam tam peruersum, qui
non videat, res longe grauissimas variasque
ad istas metas pertinere, nec satis esse, quali-
stringere leuiter materias, verum aliquanto
solidius inferendas esse. Facile insuper ani-
maduertunt prudentes viri, non sufficere
vnum aut alterum ad res tantas comportan-
das & recte connectendas.

Est

Est autem ipse processus, ut sic dicamus, tractationis in istas quatuor quasi operas distributus. Primum alimus certis stipendiis iam septem studiosos, doctrina ac iudicio mediocri præditos, qui autores sibi propositos euoluunt summa attentione & fide, ac iuxta Methodi metas sollicitè & curiosè singula excerpunt, & quasi anatomiam autorum faciunt, suoq; loco quælibet ascribunt: idque faciunt semper vnum seculum post aliud in manus accipientes. Deinde alimus duos magistros, ætate, doctrina, & rectitudine iudicij præstantes, quibus, quod priores sedulæ ac industriæ apiculæ ex varijs locis ac floribus conuexerunt, traditur, ut rerum cõgestarum dijudicationem faciant, delineent ac disponant, quæ in scriptionem venire debent; ac denique pertractent & connectant narratione historica. Tertio, constituti sunt ex gubernatorum numero quidam inspectores, qui collectoribus materias distribuunt, & ea, quæ sunt delineata examinant, & rerum iudicium atque partium collocationem adiuuant (nihil enim scribitur, nisi prius hac ratione diiudicatum sit) scripta deinde rursus sub limam vocant; ac denique etiam quædam pro necessitate ipsi cõtexunt ac scribunt. Quarto alimus amanuensem, ut vocant, qui sic composita mundius describit. Ultra hosce sunt communes totius operis gubernatores & inspectores optimæ fidei homines quinque, qui consilijs præsunt,

1.

“

“

“

2.

“

“

“

“

“

“

“

“

“

3.

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

4.

“

“

“

“

“

5.

bb 5 & ido-

ANNO
1552.

& idoneas personas accersunt, nō idoneas dimittunt; habent sumptuum rationem. Vnus autem ex istis, si quid contribuitur, custodit, & habet libellos acceptorū & expensorum.

Quærun-
tur super
inopia sū-
ptuum.

Hæc illi de dispositione totius operis, deque laborum atq; operarum partitione, priusquam vlla centuriarū lucem aspexit. Quæruntur deinde de inopia sumptuum; qui cū parcè suppeditentur, operarios nō liberaliter satis pro merito, sed frugaliter alēdos aiunt.

Excusant
Flacium.

Excusant tandem Flacium Illyricum de peculatu, eumq; iniuria nō vulgari dicunt affici, quod in suspicionem trahatur, quasi pecuniam communē fraudulenter interuerterit; testantur eum eleemosynas collectas optima fide in opus hoc impendisse. Graues se labores, inquiunt; sustinere, quibus benevolentiam, communicationē consiliorum, librorū & sumptuum, aliaq; id genus officia potius, quam sannas, ludibria, irrisiones, sarcasmos, & criminationes mereantur. Subscriperunt huic Narrationi nomina sua Centuriatores omnes, summi, mediaستي, infimi, numero quatuordecim; Flacio tantum excepto, qui vel iam tū Magdeburgo discesserat; vel consulto subtraxit manum, ne furti accusatus innocentiae testimonium ferret de seipso, sed per alios potius ab intentato crimine liberaretur. Alioquin licet, anno 1557. relicto Magdeburgo in Thuringiam commigravit, à Synedrio tamen vel collegio centuriatorū nō discessit; vt editæ sequentibus annis centuriæ testantur.

Cæ-

Cæterum iurene an iniuria Flacio pecu-
 latus notam inusserint isti, equidē comper-
 tum non habeo: illud constat, non modo de
 pecunia hac, verum & de libris venditis in-
 famiam quandam illius nomini postmodum
 adhæsisse; quā Melanchthonicorū perpetuæ
 criminationes nō parum auxerunt. Memini
 ego audire me ex Concionatore Lutherano,
 qui Magdeburgi aliquandiu hæserat, Illyri-
 cum palam insimulatum furti, quod libros
 manuscriptos in membrana communicatos
 aliunde, cum vsui esse desiissent, vendiderit,
 eorumq; pretium conuerterit, in priuatos v-
 sus. Certè Concilium Nicenum Francofurti
 constat in nundinis ab eo venditum cuidam
 ciui nostro, doctrina & pietate præstanti vi-
 ro, qui rasuram in eo deprehendit, vti refer-
 re consueuerat, ob quam scriba publicus vel
 Notarius infamis redderetur. Scriptum e-
 rat; assidente Constantino; at in voce, as-
 sidente, priores duæ litteræ raso pergame-
 no deletæ erant, suppositæque tres aliæ,
 præ, quasi Constantinus in Concilio præsi-
 dentis munere perfunctus fuerit: id faci-
 nus si Flacius admiserat, vti prorsus est ve-
 rissimile, furtum aut peculatus falsi crimine
 cumulatur. Verum hæc obiter per occasio-
 nem.

Vbi prodijt in lucem hæc Centuriatorum
 Narratio, V Vittenbergenses anno 1558. re-
 spondent edito scripto quodam supra modū
 acerbo, cui & ludibria passim inspergunt &
 san-

ANNO

1552.

Iudicium
 Lutheran.
 de crimine
 peculatus
 Flacij.

Flacij fraus
 in vendito
 Concilio
 Nicæno.

Wittēber-
 gensium
 sannæ in
 Flacium &
 Wigandū.

ANNO
1552.

*In resp. ad
Narrat.*

B. iij. b.

Flacij sen-
tentia de
Academia
Witten-
berg.

Epitheta
Flacij.

Ibidem

D. ij. b.

Refellunt
obiectio-
ne de inopia
sumptuū.

Contribu-
entium di-
uersus ani-
mus.

fannas in opus historicum, eiusque fabricatores, & in Flacium imprimis, VVigandumque, duos illius operis primarios gubernatores atrociter debacchantur inter cætera Flacium asseruisse dicunt in scripto quodam publico, rectius facturos parentes, si in lupanar liberos suos mittant, quã in Academiam VVittenbergensem. Itaq; criminationibus vicissim illum incessunt acerbissimis, eumq; diabolum, imo Centuriatorum, quos miseros diabolos vocant, patrem *διαβολικώτατον*, sceleratum parricidam, tribunum ærarium, pecuniæ in vsum publicum commendatæ depeculatorem, demum impostorem sceleratissimum appellant.

Sumptus ad historiam scribendam per totam fermè Europam conquisitos aiunt, magnamq; pecuniæ vim initio collectam, cum potestates, throni, regna, nationes, respUBLICÆ, reges, principes, comites, nobilitas, consiliarij, doctores, ciuitates, equites, mercatores, & fœneratores certorum locorum contribuerint. Nec omnes ijsdem causis ad largiendum permotos fuisse. Quosdam, quorum minimam partem fuisse dicunt, pro studio; alios zelo peruerso, nonnullos cupiditate vindictæ, quam à Flacianorum scriptionibus sperarint; alios aduersariorum odio; alios spe nouorum motuum; alios gloriæ cupiditate impulsos, nimirum vt celebraretur illorum liberalitas, pecuniam contulisse. Quosdam ad contribuendum Flacij com-
men-

mendicatoris autoritate permotos, cuius per
Europam nomen ob concitatas turbas cele-
bratum fuerit : Nec paucos pecuniam elar-
gitos in historiam hanc ecclesiasticam, qui,
quid historia sit & ecclesia, nesciant, sed Fla-
cium modo nouerint. Inueniri etiam inter
contributores, quos stultitiæ suæ in largien-
do pœniteat. Interim si operarij minus lar-
giter habeantur, & tenui operentur stipen-
dio, id non inopia sumptuum fieri, cum mul-
tum auri congestum sit; sed eius culpa, qui
rem nummariam curet. Iniquum esse, vt alij
mercedem præripiant ijs, qui æstum diei fe-
rant, & pondus laborum: cum quibus ita
comparatum sit, vt dum ipsi comportant hi-
storias, alius pecuniam comportet aspor-
tetque.

ANNO
1552.

Hæc & id genus alia de Centuriatoribus, Centuriæ
eorumq; conatu historico scholastici VVitten- in publicū
bergeneses scripserunt, cum Flacius cæte- exeunt.
rique moderatores Centuriis nondum edi-
tis domi adhuc incubarent: Quas tamen
paulò post, quam scriptum hoc VVitten-
bergenesium prodiisset, in publicum profer-
re cœperunt: ne scilicet alienatis hominum
animis, & neruo contributionū inciso, quod
ad importunos VVittenbergenesium clamo-
res fieri posse videbant, ab instituto tandem
esset desistendum. Prodierunt igitur dein-
ceps aliæ centuriæ post alias, in quas integrū
ecclesiasticæ historiæ corpus secuerunt, edi-
tæ sub nomine studiosorum aliquot, & pio-
rum

ANNO
1552.

Autores
Centuria-
rum.
Ibidē B. ij. b.

Mala fides
Centuria-
torum.

rum virorum in vrbe Magdeburgica. Hi fuerunt numero quindecim, quemadmodum ex Narratione constat de idea totius operis, quam VVittenbergenses tam mordaciter, vti diximus, sugillarunt. Huic enim omnes, qui tum distributis operis laborabant, excepto Flacio nomina subscripserunt, & quidem hoc ordine: Ebelingus A-
 ” leman Consul. Martinus Copus Doctor
 ” medicinæ. Ioannes VVigandus pastor ad
 ” S. Vdalricum. M. Matthæus Iudex, mi-
 ” nister verbi Dei ibidem. M. Basilius Fa-
 ” ber. M. Pancratius Veldpock. Am-
 ” brosius Hidfeld. David Cicelerus. Ca-
 ” sparus Leunculus. VVilhelmus Radensis.
 ” Nicolaus Beumullerus. Bernardus Niger.
 ” Petrus Schröder. Conradus Agrius. His si
 Flacium addas, supremum operis archite-
 ctum, erunt in vniuersum quindecim è quo-
 rum numero quatuor tantum præcipui mo-
 deratores additis præfationibus nomina sua
 centuriis adscripserunt: Matthias Flacius
 Illyricus, Ioannes VVigandus, Matthæus
 Iudex, & Basilius Faber. Quam verò mala
 fide, quamque fraudulentè egerint hi gu-
 bernatores, dum conquistam è scriptis ve-
 terum, inque locos digestam rerum varia-
 rum sylvam centuriis istis infarciuerunt, à
 Catholicis maturè deprehensum est, &
 scriptis publicis, luculenter
 demonstratum.